

MATT HAIG

Vidurnakčio
biblioteka

Iš anglų kalbos vertė

Irena Jomantienė

ir

Milda Dyke

Sofoklis

VILNIUS, 2021

Visiems sveikatos apsaugos sistemos darbuotojams.
Visiems sociālās globos srities darbuotojams.
Ačiū jums!

Niekada negalėsiu būti visais tais žmonėmis, kuriais noriu, nei nugyventi visų tų gyvenimų, kurių noriu. Niekuomet neišlavinsiu visų tų įgūdžių, kurių noriu. O kodėl noriu? Aš noriu gyventi ir pajusti visus įmanomus psichinės ir fizinės patirties atspalvius, tonus ir variacijas.

Sylvia Plath

– Tarp gyvenimo ir mirties yra biblioteka, – tarė ji. – Šioje bibliotekoje lentynos tęsiasi be galo. Kiekviena knyga suteikia galimybę išbandyti kitą gyvenimą, kurį galėjai gyventi. Patirti, kad padarius kitokį pasirinkimą viskas būtų klostęsi kitaip. Ar būtumei elgusis kitaip, jei tau būtų buvusi suteikta galimybė pakeisti tai, dėl ko apgailestauji?

Pokalbis apie lietu

Likus devyniolikai metų iki jos apsisprendimo mirti, Nora Sid sėdėjo mažutėje šiltoje Bedfordo miesto Hazeldeno mokyklos bibliotekoje. Įsitaisiusi prie žemo stalelio, įdėmiai žvelgė į šachmatų lentą.

– Nora, mieloji, rūpintis dėl ateities natūralu, – tarė ponias Elm, o jos akys sužibo kaip saulė ant sniego.

Ponia Elm pajudino pirmąją savo figūrą. Žirgas nušuoliavo per tvarkingą baltųjų pėstininkų eilutę.

– Aišku, nerimauši dėl egzaminų. Tačiau galėsi tapti kuo panorėjusi, Nora. Tik pagalvok apie visas tas galimybes. Svaigu.

– Taip. Tikriausiai.

– Visas gyvenimas prieš akis.

– Visas gyvenimas.

– Galėsi daryti, ką norėsi, gyventi, kur norėsi. Kur nors, kur ne taip šalta ir drėgna.

Nora stumtelėjo pėstininką į priekį per du laukelius.

Norom nenorom ji lygino poniją Elm su motina, ši su Nora elgėsi kaip su būtina ištaisyti klaida. Juk dar kūdikystėje motina taip jaudinosi dėl kairės Noros ausies, atsikišusios labiau už dešinę, kad taisė ši trūkumą su lipniąja juosta, paskui ją pridengdavo vilnone kepuraite.

– *Nepakenčiu* šalčio ir drėgmės, – pabrėžtinai pridūrė ponias Elm.

Ponia Elm buvo trumpais žilais plaukais, maloniu, švelniai pasiraukšlėjusiu ovaliu veidu, jo blyškumą pabrėžė pilkšvai žalsva stati apykaklė. Ir tikrai senyvo amžiaus. Bet ji buvo ir vienintelis žmogus iš visos mokyklos, kurio bangų ilgis labiausiai sutapo su Noros. Tad net ir tomis dienomis, kai nelydavo, popiečio pertrauką Nora praleisdavo šioje mažutėje bibliotekoje.

– Šaltis nebūtinai turi būti drėgnas, – atsakė Nora. – Antarktida yra sausiausias žemynas Žemėje. Iš esmės tai dykuma.

– Na, ta vieta tau būtų kaip tik tinkama.

– Ne, man regis, kad ji ne taip toli, kaip norėtūsi.

– Tad gal tau reikėtų tapti astronaute, keliauti po galaktikas.

Nora šyptelėjo.

– Bet kitose planetose lietus dar bjauresnis.

– Bjauresnis nei Bedfordšyre?

– Veneroje lyja gryna rūgštimi.

Ponia Elm išsitraukė iš rankovės popierinę nosinaitę ir mandagiai išsipūtė nosį.

– Matai? Juk su tokia galva kaip tavo gali pasiekti ką panorėjusi.

Pro lietaus aptaškytą langą prabėgo šviesiaplaukis berniukas, Nora ji pažino, jis pora metų jaunesnis. Ką nors vejasi arba nuo ko nors sprunka. Išvykus broliui, ji lauke jaučiasi mažumą nesaugiai. Biblioteka jai – mažutė civilizacijos priebėga.

– Tėtis mano, kad paleidau vėjais savo gabumus. Dabar liiviausi plaukioti.

– Kas aš tokia, kad pirščiau savo nuomonę, bet šiame pasaulyje esama daugybės dalykų, net jei ir neplaukioji taip spėriai. Tau prieš akis tiek įvairių galimų gyvenimų, kaip sakiau aną savaitę, galėtum būti glaciologė. Aš kaip tik paskaičiau apie tai, ir...

Kaip tik tada suskambo telefonas.

– Luktelėk, – tylutėliai tarė ponia Elm, – turbūt reikia atsiliepti.

Nora stebėjo, kaip ponia Elm kalba telefonu.

– Taip, šiuo metu ji čia.

Bibliotekininkės veidas iš baimės persimainė. Ji nusisuko nuo Noros, bet jos žodžiai buvo girdėti nuščiuvusiame kambaryje.

– O ne. Ne. O Dieve. Žinoma...

Po devyniolikos metų

Žmogus prie durų

Likus dvidešimt septynioms valandoms iki apsisprendimo mirti, Nora Sid sėdėjo ant nutriušusios sofos mintyse žvelgdama į laimingus kitų žmonių gyvenimus, laukdama, kol kas nors nutiks. O paskui tarsi perkūnas iš giedro dangaus – kažkas ėmė ir įvyko.

Dėl nesuprantamos priežasties kažkas spustelėjo jos durų skambutį.

Gal visai neatidaryti durų, dingtelėjo mintis. Juk jau buvo persirengusi nakčiai, nors vos devynios vakaro. Susidrovėjo savo per didelių *Eco Worrier* marškinėlių ir languotų pižamos kelnių.

Įsispyrė į šlepetes, kad atrodytų kiek civilizuočiau, žmogus prie durų pasirodė esąs vyriškis, ir dar jos pažįstamas.

Jis buvo aukštas, berniokiškai ištįsęs, malonaus veido, skvarbių skaidrių akių – tarsi žvelgtų kiaurai.

Maloni staigmena buvo jį pamatyti, nors sykiu nusistebėjo, ypač dėl to, kad vilkėjo sportiniais drabužiais, atrodė išilęs ir suprakaitavęs, kad ir šaltokame Lietuje. Dėl tokio kontrasto Nora pasijuto dar smarkiau apkliautusi nei prieš penketą sekundžių.

Bet ji buvo tokia vieniša. Ir nors studijavo nemažai egzistencinės filosofijos, kad neabejotų, jog vienvė yra fundamentali

buvimo žmogumi beprasmiškoje visatoje dalis, jį išvysti buvo malonu.

– Ašai, – tarė ji šypsodamasi, – juk tu Ašas, tiesa?

– Aha, taip ir yra.

– Ką čia veiki? Malonu tave matyti.

Prieš keletą savaičių ji grojo savo elektriniu pianinu, o jis prabėgo Bankrofto aveniu; išvydęs ją čia, 33A buto lange, pamojavo. Vieną kartą – jau labai seniai – buvo pakvietęs ją kavos. Gal ir vėl tai padarys.

– Miela ir tave matyti, – atsakė jis, bet suraukta kakta liudijo ką kita.

Kai juodu šnekėdavosi muzikos parduotuvėje, jis visad būdavo nerūpestingas, tik dabar balsas tarsi prislėgtas. Pasitrynė smilkinį. Išleido dar kažkokį garsą, bet neįstengė išspausti viso žodžio.

– Bėgioji? – beprasmiškas klausimas. Jis aiškiai susiruošęs pabėgioti. Tačiau jam, regis, trumpam palengvėjo, kad gali atsakyti tiesiog banaliai.

– Aha. Bėgsiu Bedfordo pusmaratonį. Jau šį sekmadienį.

– Ai, tiesa. Aš irgi ketinau dalyvauti, o paskui prisiminiau, kad nemėgstu bėgioti.

Mintis atrodė juokingesnė nei jos ištarti žodžiai. Juk nepasakytų, kad bėgioti nemėgsta. Bet ta rimta išraiška vaikino veide kėlė jai nerimą. Tyla iš neįtikios jau virto kažkokia kitokia.

– Esi minėjusi man, kad turi katiną, – pagaliau ištarė jis.

– Turiu katiną.

– Įsidėmėjau jo vardą, Volteras. Rusvas rainiukas?

– Taip, vadinu jį Voltsu, nes Volteras šiek tiek pretenzinga tokiam gyvūnėliui. Paaiškėjo, kad jis per daug nesidomi aštuonioliktojo amžiaus prancūzų filosofija ir literatūra. Jis paprasčiausias. Žinai. Kaip katinas.

Ašas įbedė akis į jos šlepetes.

– Man regis... Bijau, kad jis nebegyvas.

– Ką?

– Jis labai jau ramiai guli kelkraštyje. Ant dirželio pamačiau jo vardą, greičiausiai jį partrenkė mašina. Man labai gaila, Nora.

Ji taip išsigando tokios staigios jausmų griūties, kad šypsojosi toliau, tarsi šypsena galėtų išlaikyti ją tame pasaulyje, koks jis ką tik buvo, pasaulyje, kur Voltsas gyvas, o šis vyriškis, pirkęs iš jos gitaros muzikos natų, paskambino į duris dėl kitos priežasties.

Ašas, prisiminė jį, chirurgas. Ne veterinarijos chirurgas, bet bendrosios žmonių chirurgijos gydytojas. Jeigu jau jis pasakė, kad kas nebegyvas, veikiausiai taip ir yra.

– Labai gaila.

Norą užklupo pažįstamas gedulo jausmas. Tik dėl sertralino sulaukė ašaras.

– O Dieve.

Užėmusi kvapą, ji žengė ant šlapių suaižėjusių Bankrofto aveniu šaligatvio plytelių ir išvydo vargšą rusvą padarėlį, gulintį prie kelkraščio ant blizgančio nuo lietaus asfalto. Jo galva buvo nubrozdirta į šaligatvio kraštą, kojos atmestos tarsi šuolyje, vejantis įsivaizduojamą paukštį.

– O Voltsai, o ne, Dieve mano.

Žinojo, kad turėtų jausti gailestį ir liūdesį dėl savo bičiulio katino – ir jautė, bet teko prisipažinti ir dar šį tą. Kol žvelgė į ramų ir taikų Voltero snukelį be šešėlio skausmo, tamsoje ėmė kilti kitas neįveikiamas jausmas.

Pavydas.

Stygų teorija

Likus devynioms su puse valandos iki apsisprendimo mirti, Nora pavėlavo į popietinę pamainą „Stygų teorijoje“.

– Atsiprašau, – pasiteisino Neilui, sėdinčiam nedideliame nutriušusiame, belangę dėžę primenančiame kabinete. – Mano katinas žuvo. Vakar naktį. Man teko jį palaidoti. Na, man padėjo jį palaidoti. Bet paskui likau bute viena, negalėjau užmigti, užmiršau nusistatyti žadintuvą, nepabudau iki vidurdienio ir teko atlėkti paskubomis.

Visa tai buvo tiesa, ir ji numanė, kad jos išvaizda, – veidas be kosmetikos, paskubomis į uodegą suimti plaukai, dėvėtų drabužių parduotuvėje įgytas žalias velvetinis sarafanas, vis tas pats, kurį vilkėjo darbe jau visą savaitę, – ši išvaizda, pagardinta bendra nuovargio ir nevilties aureole, turėjo patvirtinti jos istoriją.

Neilas pakėlė akis nuo kompiuterio, atsilošė kėdėje. Sunėręs rankas suspaudė smilius į smailą bokštelių ir juo parėmė smakrą tarytum Konfucijus, kontempliuojantis gilią filosofinę tiesą apie visatą, o ne muzikinės įrangos parduotuvės bosas, vargsiantis su vėluojančiu darbuotoju. Jam už nugaros ant sienos kybojo didžiulis *Fleetwood Mac* plakatas atsiknojusiu viršutiniu dešiniu kampu lyg šunyčio ausis.

– Klausyk, Nora, tu man patinki.

Neilas nė musės nenuskaus. Penkiasdešimties su uodegėle gitaros mylėtojas, mėgstantis skaldyti prastus juokus, parduotuvėje visai neblogai paskambindavęs senų Dilano koverių.

– Ir aš žinau, kad turi psichikos sveikatos bėdų.

– Visi turi psichikos sveikatos bėdų.

– Supranti, apie ką kalbu.

– Apskritai tai jaučiuosi daug geriau, – sumelavo ji. – Gydytojas sako, kad tai ne klinikinė depresija, o situacinė. Tik kad man vis susiklosto... tos naujos situacijos. Bet juk dėl to niekada nesu ėmusi nedarbingumo lapelio. Na, išskyrus tąsyk, kai mano mama... Taip, tik tada.

Neilas atsiduso. Atsidusdamas pro nosį išleido švilpiančią garsą. Grėsmingą B bemolį.

– Nora, kiek jau laiko čia dirbi?

– Dvylika metų... – ji žinojo tai per daug gerai, – vienuolika mėnesių ir tris dienas. Su pertraukomis.

– Tai gana ilgas laikas. Man atrodo, kad tu skirta geresniems dalykams. Juk jau gerokai įsiritai į ketvirtą dešimtį.

– Man trisdešimt penkeri.

– Tavo gyvenime šitiek visko vyksta. Tu mokai žmones skambinti pianinu.

– Vieną žmogų.

Jis nusibraukė trupinį nuo megztinio.

– Ar įsivaizdavai save įstrigusią gimtajame mieste, dirbančią parduotuvėje? Kalbu apie tai, kai buvai keturiolikos. Kuo tu tada save įsivaizdavai?

– Keturiolikos? Plaukike.

Ji buvo greičiausiai krūtine plaukianti mergina šalyje ir ant ra laisvuuoju stiliumi. Prisimena, kaip stovėdavo ant podiumų nacionaliniuose plaukimo čempionatuose.

– Tai kas nutiko?

Nora pateikė trumpą paaiškinimą:

– Įtampa buvo nepakeliama.

– Bet įtampa mus užgrūdina. Pradedi kaip anglis, o įtampa paverčia tave deimantu.

Nora nepakomentavo jo neišmanymo apie deimantus. Nepasakė, kad nors ir anglis, ir deimantai yra tos pačios prigimties, anglis užteršta tiek, kad jokia įtampa neišgrynins jos į deimantą. Mokslo požiūriu, jei jau pradėjai kaip anglis, kaip anglis ir baigsi. Gal tai ir yra realaus gyvenimo pamoka.

Ji prilygino išdrikusią anglies juodumo plaukų sruogą prie suimtos uodegos.

– Ką bandai pasakyti, Neilai?

– Kad siekti svajonės niekada ne per vėlu.

– Esu beveik tikra, kad siekti tos svajonės jau per vėlu.

– Tu juk tokios kvalifikacijos žmogus, Nora. Diplomuota filosofė...

Nora žiūrėjo į nedidelį apgamą ant savo kairės rankos. Tas apgamas ištvėrė lygiai tiek, kiek ir ji. Toksai ir liko, dėl nieko nekvaršindamas sau galvos. Tiesiog būdamas apgamas, ir tiek.

– Jei atvirai, ne toks jau didelis filosofų poreikis Bedforde, Neilai.

– Išvykai į universitetą, praleidai metus Londone, tada grįžai.

– Lyg būčiau galėjusi pasirinkti.

Nora nelinkusi pradėti kalbos apie mirusią motiną. Nei apie Daną. Nes Neilui tas siužetas, kaip likus dviem dienoms iki vestuvių Nora dingę, atrodo nuostabiausia meilės istorija po Kurto ir Kortni*.

– Mes visi galime rinktis, Nora. Esama tokio dalyko kaip laisva valia.

* Kurtas (Kurt Cobain) – roko grupės *Nirvana* pagrindinis dainininkas ir gitaristas. Kortni (Cortney Love) – amerikiečių dainininkė, dainų kūrėja, aktorė, alternatyviojo ir grandžo stiliaus atstovė. (Čia ir toliau – vert. past.)

- Na, ne, jeigu laikaisi deterministinio požiūrio į visatą.
- Bet kodėl čia?
- Čia arba gyvūnų gelbėjimo centre. Čia geresnis atlyginimas. Be to, juk žinai, muzika.
- Grojai grupėje sykiu su broliu.
- Taip, tai tiesa. Grupėje *Labirintai*. Tik mūsų tai niekur nevedė.
- Tavo brolis kalba kitaip.
- Tai Norą nustebino.
- Džo? Iš kur tu...
- Jis pirko stiprintuvą. „Marshall DSL40“.
- Kada?
- Penktadienį.
- Buvo Bedforde?
- Na, nebent tai buvo jo holograma. Kaip reperio Tupako. „Veikiausiai lankėsi pas Ravi“, – dingtelėjo Norai. Ravis buvo geriausias brolio draugas. Kai Džo metė gitarą ir išvyko į Londoną dėl sumauto IT darbo, kurio nekentė, Ravis liko ištikimas Bedfordui. Dabar jis grojo koverių grupėje *Skerdykla Nr. 4*, koncertuodavo miesto aludėse.
- Ar ne? Įdomu.
- Nora nė kiek neabejojo – brolis žinojo, kad penktadienis jai laisvas. Viduje skaudžiai dilgtelėjo.
- Aš čia laiminga.
- Tai kad tu nelaiminga.
- Jis buvo teisus. Ją graužė sielos liga. Protas veržėsi aukštyn. Stengėsi šypsotis dar plačiau.
- Noriu pasakyti, kad darbu nesiskundžiu. Na, laiminga reiškia patenkinta, supranti. Neilai, šis darbas man reikalingas.
- Tu geras žmogus. Jaudiniesi dėl pasaulio. Dėl benamių, dėl aplinkos.

– Man reikia darbo.

Jis vėl sustingo Konfucijaus poza.

– Tau reikia laisvės.

– Aš nenoriu laisvės.

– Čia nėra ne pelno organizacija. Nors turiu pasakyti, kad sparčiai darosi tokia.

– Klausyk, Neilai, ar čia dėl to, ką tau sakiau praeitą savaitę? Kad tau reikėtų modernizuotis? Turiu šiokių tokių sumanymų, kaip įtraukti jaunesnius žmones...

– Ne, – tarė jis gindamasis. – Čia anksčiau buvo vien gitaros. „Stygų teorija“, supranti? Aš sukūriau įvairovę. Daug pasiekiau. Tik esant tokiems sunkiems laikams negaliu tau mokėti už tai, kad baidytum pirkėjus savo ištįsusių veidu.

– Ką?

– Bijau, Nora, – sekundėlę stabtelėjo, taip trumpam, kad vos spėtųm kilstelėti kirvį į orą, – mums su tavimi teks atsi-sveikinti.